

"Ön söz", 29 fəsil və "Epiloq"dan ibarət olan bu kitabı sənədli siyasi detektiv roman da adlandırmaq olar. Bu yazıda sənədli detektivin imkanları, perspektivi nəzərdən keçiriləcək və bu tipli əsərlərin cəmiyyətimizə təsiri, tərbiyəvi mahiyyəti araşdırılacaq. Əsərdə romançılıq üslubu və ənənələri qorunduğundan oxunuş asanlaşır.

Əsər həyəcanlı, ciddi xəbərlərin bədii şərhini ehtiva etdiyindən başlıqlar da bu şərhə xidmət edir.

"Azərbaycan naminə mübarizə" adlı birinci fəsilə Heydər Əliyevin Azərbaycanı parçalamağa yönəlmiş müxtəlif siyasi qüvvələrə xidmət etmək üçün yaradılmış "Talış-Muğan Respublikası", "Sadval", təyinatı dəyişdirilmiş "OMON" və s. kimi separatçı qrupların mahiyyətini açan mübarizəsi bir fon olaraq verilir. Oxucu hiss edir ki, bu mübarizə heç də asan olmayacaqdır. "İntizarla gözlənilən gün", 1994-cü ilin 20 sentyabr tarixi gəlib çatır və "Gülüstən" sarayında "Əsrin müqaviləsi" adlı neft müqaviləsi imzalanır. Azərbaycana qarşı qısqancılıqların başlanğıcı həmin tarixdir və bu gün də davam edir. Belə şərh etmək hər müəllifə nəsihət ola bilməz, bu, hadisələrin mahiyyətinə belə bir adamın işidir və biz əsərdə bunu hər vaxt hiss edirik. Vəziyyətin gərgin olmasını, dövlət çevrilişinin ola bəcəyini görən Prezidentin xalqa müraciətini o dövrü yaşayan bizim nəsil yaxşı xatırlayır. Bu hadisələrdən qurtarmaq üçün olan tədbirlər əsərin "Çağırış" fəslində detalları ilə verilmişdir.

- Fikrət, komandirə də ki, tapşırıq yerinə yetirildi, Afiyeddin Cəlilovu və sürücüsünü də qətlə yetirdik".

Burada dinməz-danışmaz bir hal şahidi var: VAZ-2108. Vaxtı gəldikcə bu hal şahidi də cinayətdə günahsız iştirakçı olacaqdır.

Açar vasitə belə başlanır. Burada romanın tam detektiv janra məxsusluğunun ekspozisiyası vardır. Qara "Jiquli" OMON-çulara məxsus imiş.

Həminin susaraq qorxduğu bir vaxtda insanlar ümidlərini bir şəxsə bağlamışdılar.

Romançılıq ənənələrinə görə, süjet xətti bir neçə istiqamətdə davam edəndə maraqlı olur. Yazıçı, adətən, oxucunu intizarda qoyub, o bir xətti çözümlə və nəhayət, axırda bütün xətlər birləşir. Burada isə hadisələr həqiqətdən bir-biri ilə bağlı inkişaf edir.

"Hesabat" fəslində öyrənilir ki, Nəriman İmranov işə gələndə "öyrənir" ki, "gecə istintaq təcrübəxanasından Arif Paşayev, Əlik-

ram Hüseynov, Baba Nəzərli və Rəhim Qaziyev qaçıblar". 22 sentyabr 1994-cü il tarixli Prezident sərəcamı ilə Nəriman İmranov milli təhlükəsizlik naziri vəzifəsindən azad edilir.

Romanın "Prokurorluqda" fəslində göstərilir ki, Baş prokuror Eldar Həsənov, onun müavini isə İsa Nəcəfovdu. Elə bu andan başlayaraq romanda daim Baş prokurorun müxtəlif əyintiləri ilə rastlaşırıq. Maraqlıdır ki, romanda "xəyanətkar beşinci kolon" ifadəsi işlədilir. Biz bu ifadəni sonralar daha mötəbər instansiyalarda da eşidəcəyik. Baş prokuror təxminən 20-dən çox qəzetdə, ANS telekanalında İsa Nəcəfova qarşı ardı-arası kəsilməyən hücumlar təşkil etmişdi. Bu fikir romanın sonunda Prezidentin ya-

nındakı müşavirədə mətbuata baxan şöbə müdirinin arayışı ilə də təsdiqini tapır. Burada əsərin tərbiyəvi gücü özünü bariz şəkildə göstərir..

"Kəşişən yollar" fəslə, artıq kriminogen vəziyyətin şərhidir. Bu zaman müəllif vaxtilə istintaq aparılmış işlər -Əjdər Xanbəyevin, Şəmsi Rəhimovun və Afiyeddin Cəlilovun qətlə yetirilməsi ilə bağlı cinayət materiallarını diqqətə çatdırır."Kəşişən yollar" - fikir ayrılıqlarının başlanğıcıdır. Müəllif-təhkiyəçi istintaq materiallarını araşdırarkən "bir daha əmin olur ki, cinayət işinin istintaqı heç də obyektiv aparılmır". OMON-çuları az qala təmizə çıxarmaq Mahir Cavadovun göstərişi ilə baş vermişdir. Bundan sonra İsa Nəcəfov Şəmsi Rəhi-

mov və Afiyeddin Cəlilovun qətlə yetirilməsi işini aydınlaşdırır. Diqqət çəkən məqamlardan biri budur ki, əsərdə MTN işçilərinin adları xidməti təlimata əsasən dəyişdirilmiş şəkildə verilir.

"Ölkədə kriminogen vəziyyət dəyişsə də, prokurorluqda, xüsusilə də Baş prokurorla birinci müavinin münasibətləri sönüb, yenidən püskürən palçıq vulkanına bənzəyirdi".

... İsa Nəcəfov Prezidentin qəbuluna gələrək Afiyeddin Cəlilovun qətlə bağlı məruzə edir. Və bundan sonra istintaq çətinlikləri başlayır. Belə ki, "hər iki şəxs - prokuror da (İsa Nəcəfov), müstəntiq də (Əli) başa düşürdülər ki, cinayətin Dəyanət Kərimov tərəfindən törədilməsi aydın olsa da, o biri iştirakçılar müəyyən edil-

məyincə, o danışmayacaq".

Şəmsi Abdullayev Azərbaycana iki ildən sonra gəlsə də dolaşmış kələfin ucunu istintaqa verir. Məlum edir ki, Afiyeddin Cəlilovu öldürməkdən yayınmaq üçün özünü bıçaqlayır. Amma başqa cinayətlərdə əli olduğunu özü deyir. Beləliklə, bir cinayət o biri cinayətin kələfinin çözülməsinə şərait yaradır.

Kitabın bu hissəsi sırf detektiv və xidmət edir.

Cinayət başqa bir cinayətin üstünü açır. Dəyanət inandırır ki, taksi sürücüsünü necə öldürməsinə etiraf nəzərə alınacaqdır. Və belə də olur. Dəyanət qəbirin yerini göstərir.(196, 198). Bu işdə şübhəli şəxs kimi onun arvadı Samirə Ələkbərova da dindirilir. (206) Samirəyə verilən suallar əsasında onun Dəyanətə məxsus maşınlardan biri də VAZ-2108 olduğu müəyyən edilir (!).

Bu, artıq, açıqdır!

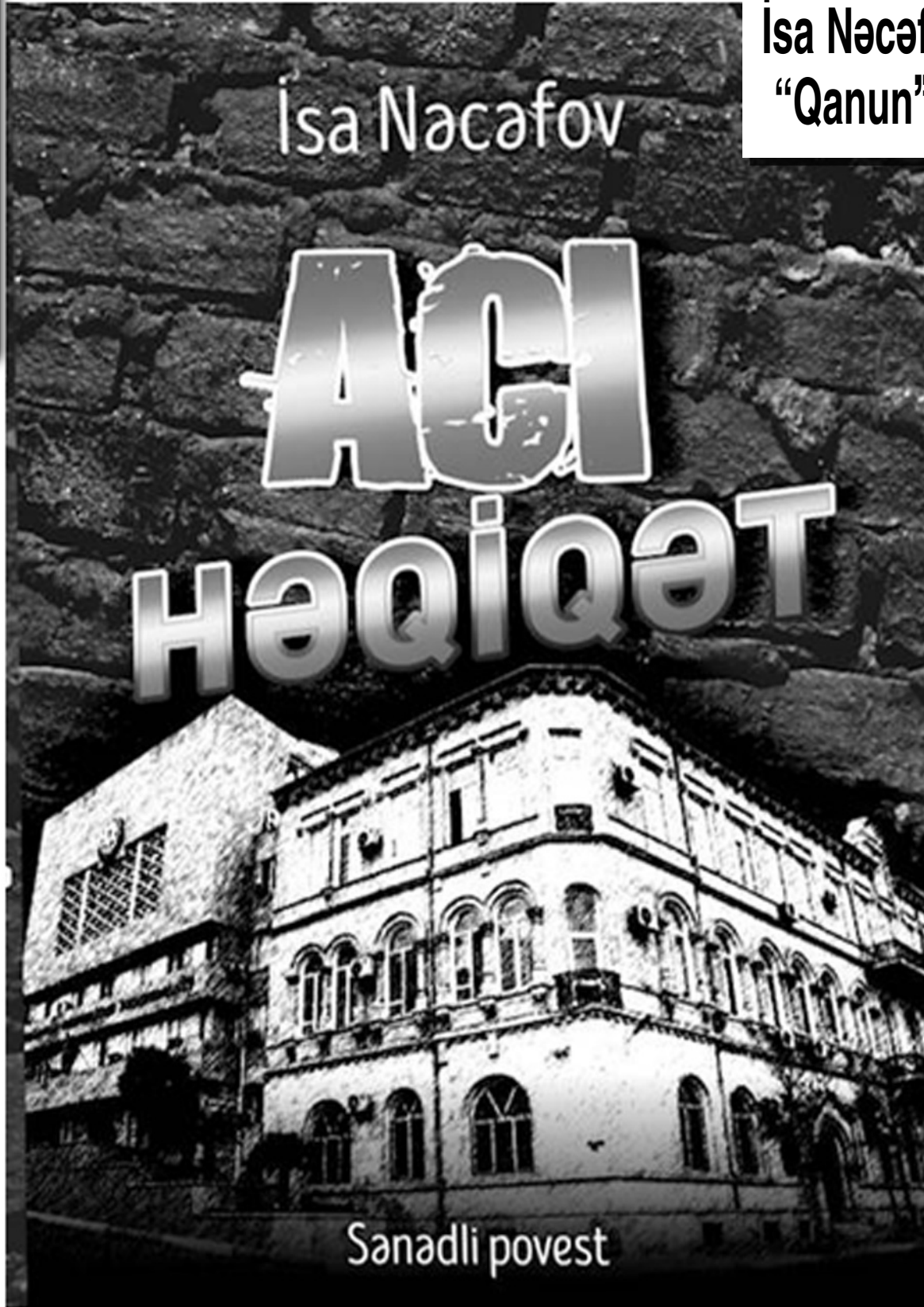
Nəhayət, Dəyanət üçüncü şəxsin adını etiraf edir. "Şəmsi Abdullayev özünü bıçaqla vurandan sonra Rövşən Cavadov öz sürücüsü Səxavəti bizimlə göndərdi. Bu, istintaq qrupunun indiyədək əldə etmək üçün yorulmadan can atdığı son məqsəd idi". (250)

İstintaqlar yekunlaşır, fikir işə yekunlaşmır. Dəyanət bütün hadisələri təfəsilatı ilə danışır. O biri cinayətlərini də etiraf edir. Cinayət işi yekunlaşır. İsa Nəcəfovun versiyası düz çıxır - Afiyeddin Cəlilovu məhz bu adamlar Rövşən Cavadovun göstərişi ilə qətlə yetirmişlər. Prezident hüquq-mühafizə işçiləri üçün keçirdiyi müşavirədə Eldar Həsənovun hərəkətlərini "xəyanət" kimi qiymətləndirir. Bu əsər yazılarda Eldar Həsənovun əməllərinə hüquqi qiymət verilməmişdi, rəhbərlik səviyyəsində qiymət verilmişdi. Üstündən bir müddət keçdi, xəyanət edən hüquqi qiymətini aldı.

Biz də bu fikirdəyik ki, siyasi-detektiv janra böyük töhfə verən bu sənədli əsər bir romandır, qızıl kitabdır. Çox asan dillə, anlaşılqlı, bədii ricətlərlə süslənmiş bir kitab. İllər keçdikcə bu kimi kitablar tarixə, ictimai-siyasi mühitə yol yoldaşlığı edəcək, ondan bir tarix kimi istifadə edəcəklər.

Seyfəddin Eyvazov,
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Naxçıvan Dövlət Universitetinin dosenti, Naxçıvan Muxtar Respublikasının əməkdar müəllimi

Seyfeddineyvazov@mail.ru

İsa Nəcəfov "Acı həqiqət" "Qanun" nəşriyyatı 2020